

“TİLKİNİN KÂBE’YE GİDİŞİ” ADLI TÜRKMEN MASALININ ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİNE GÖRE İNCELENMESİ

An Investigation of the Turkmen Tale "The Fox's Go to the Kaaba" According to the
Principle of Relativity to the Child

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN

Orcid: 0000-0001-9108-2475 ♦ Ege Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi ♦
turkmen.fikret@gmail.com

Doç. Dr. Soner SAĞLAM

Orcid: 0000-0003-0308-3326 ♦ Pamukkale Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Bölümü Öğretim Üyesi ♦ soner.saglam@gmail.com

ARTICLE INFO

Submit : 03.06.2021
Accept : 25.06.2021
Published : 30.06.2021

iThenticate Report: %10 ✓

EOI:

<http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.02.015>

Area Editor: Doç. Dr. Erol OGUR

Technical Editor: Öğr. Gör. Şükrü KAYA

Reference:

Türkmen, Fikret. Sağlam, Soner. (2021). "Tilkinin Kâbe'ye Gidişi" Adlı Türkmen Masalının Çocuğa Görelilik İlkesine Göre İncelenmesi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(2): 231-242.

Anahtar Kelimeler:

masal, çocuğa görelilik ilkesi, çocuk edebiyatı, Türkmenistan

Keywords:

tale, suitability for child principle, children's literature, Turkmenistan,

Özet

İnceleme Makalesi ♦ Review Article

Çocuk edebiyatının teşekkülünde yer alan temel kaynakların başında sözlü edebiyat ürünleri gelmektedir. Bu bakımdan çocuğun eğitiminde ve gelişiminde oldukça önemli işleve sahip olan masallar, tekerlemeler, bilmeceler, ninniler ve atasözleri Türkmen çocuk edebiyatının esas kaynakları arasında kabul edilir. Çocukların kavram dünyalarının gelişmesinde onların nitelikli edebiyat yapıtları ile erken yaşlardan itibaren tanışmaları oldukça önemlidir. Günümüzdeki eğitim olanakları ve kitle iletişim araçlarının olmadığı dönemleri göz önüne aldığımızda sözlü edebiyat ürünlerinin çocukların eğitiminde ve düşünce dünyalarının zenginleşmesinde ne kadar mühim bir rol aldığını görmekteyiz. Bu ürünler arasında masal türü ayrı bir önem taşır. Masallar karakterleri ve iletileriyle birlikte dil ve anlatım özellikleriyle de çocuk eğitiminde her zaman önemli bir yere sahip olmuştur.

Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran kendine özgü bazı iç dinamikleri bulunmaktadır. Nitekim bu edebiyatın hedef aldığı bir kitle vardır. Bu nedenle bu türde eser verecek sanatçıların çocuğun gelişim dönemlerini, ilgi, istek, tutum ve beklentilerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Dolayısıyla Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk duyarlılığı gözetilerek “çocuğa görelilik” ilkesiyle hazırlanmalıdır.

Çalışmada Türkmenistan sahasına ait “Tilkinin Kâbe'ye Gidişi” adlı Türkmen masalı doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Araştırmada çocuğa görelilik ilkesi göz önünde bulundurulmuş ve masal metni konu, kahramanlar, dil ve anlatım, ileti alt başlıklarında incelenmiştir. Masalın konusu okurda doğaya ve yaşama karşı bir duyarlılık oluşturmada, çocukların anlama ve anlamlandırma düzeyi bakımından çocuğa göre özellikler göstermektedir.

İnceleme sonucunda Tilkinin Kâbe'ye Gidişi adlı masalın çocuğa görelilik ilkesine uygun özellikler taşıdığı belirlenmiştir. Masalın kahramanı tilki üzerinden, toplumsal gerçeklikler okura sezdirilmiştir. Gerçek yaşamda da tilki gibi, insanları kendi menfaati için kandıran, onlara kötülük eden kişiler bulunmaktadır. Bu tür kişilere karşı her zaman uyanık olmak gerektiği okura duyumsatıldığı gibi, keklilik ile de aklın önemi okura sezdirilmiştir.

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

Masalın dil ve anlatımı, çocukların anlama ve anlamlandırma seviyelerine uygunluk gösterir. Masalda akıcı, hareketli bir dil kullanılmıştır. Çoğunlukla diyaloglu anlatımın kullanıldığı masalda cümleler kısa ve durudur. Bu yönüyle masal, Türkmenlerin anlatım gücü ve inceliklerini gösteren ve çocukların dilsel gelişimlerine uygun özellikler taşımaktadır.

Abstract

Oral literature products are at the forefront of the main sources in the formation of children's literature. In this respect, tales, rhymes, riddles, lullabies and proverbs, which have a very important function in the education and development of the child, are considered among the main sources of Turkmen children's literature. It is very important for children to get acquainted with qualified literary works from an early age in the development of their conceptual world. When we consider today's educational opportunities and the periods when there is no mass media, we see how important the oral literature products play in the education of children and the enrichment of their world of thought. Among these products, the type of fairy tale has a special importance. Tales have an important place in children's education with their characters and messages, as well as language and expression features.

Children's literature has some unique internal dynamics that distinguish it from adult literature. As a matter of fact, this literature has a target audience. For this reason, writers, poets and illustrators who will produce such works should consider the child's developmental stages, interests, wishes, attitudes and expectations. Therefore, children's literature products should be prepared with the principle of "appropriateness for the child", taking into account the sensitivity of children.

In the study, the Turkmen tale called "The Fox's Going to the Kaaba", which belongs to the Turkmenistan field, has been examined by the method of document analysis. In the research, the principle of being suitable for the child was taken into consideration and the text of the tale was examined under the sub-titles of subject, heroes, language and expression, and message. The subject of the tale creates a sensitivity towards nature and life in the reader, and shows characteristics according to the child in terms of the level of understanding and interpretation of the children.

As a result of the examination, it has been determined that the tale named Fox's Go to the Kaaba has features suitable for the principle of being suitable for children. Through the fox, the protagonist of the tale, social realities are implied to the reader. In real life, there are people like foxes who deceive people for their own benefit and harm them. The reader is made to feel that it is necessary to always be vigilant against such people, and the importance of the mind is made to be felt by the partridge. The language and narration of the tale are suitable for children's understanding and interpretation levels. Fluent and lively language is used in the tale. The sentences are short and clear in the fairy tale, in which mostly dialogic narration is used. In this respect, the tale has features that show the expressive power and subtleties of Turkmen and are suitable for the linguistic development of children.

Giriş

Masallar, çocukların hayal gücünün gelişmesinde, dil zevki kazanmasında ve eğitim aşamalarında büyük bir öneme sahiptir. Naki Tezel, *Türk Masalları* adlı eserinde masalın, çocuğun eğitimindeki rolüne dikkat çeker ve yazarların geleneksel masal örneklerinden yararlanarak çocuklara yönelik eserler kaleme almalarını tavsiye eder:

Çocuk eğitiminde ise masalın önemli rolünü kabul etmemek mümkün değildir. Küçük çocukların dikkatini, ilgisini yalnız masallar çektiği için, folklor malzemesi olarak derlenen masallardan, açık bir anlatım, basit ve kısa cümlelerle yazılmış eğitici ve kıssalı hikâyeler yazmak, kötü unsurları atıp, çocuk hayalini işletecek iyi unsurlarla güzel masallar hazırlamak çocuk edebiyatına büyük hizmet olur (Tezel 1987: 41).

Olaya dayalı edebî metinlerden olan masallar içinden çıktığı toplumun yüzyıllar boyunca önemli bir eğlence ve eğitim aracı olmuştur. Türkiye sahası çağdaş çocuk edebiyatının önde gelen temsilcilerinden Mustafa Ruhi Şirin'in şu sözleri, masalın çocuk ve çocuk dünyası için taşıdığı önemi ortaya koymasından bakımından kayda değerdir:

Çocuk masalda kendini bulur. Masalla kolayca özdeşleşir. Masalı yaşar. Masal kahramanlarını kendine yakın hisseder. Kendisini masaldaki serüvene katmaktan hoşlanır. Masal formu, masalın sembolleri, tipleri, imajları ile çocuk dünyasının soyut anlatımı benzerlik gösterir. Çocuk için masallar hayaller dünyasında oynanan oyundan farksızdır (Şirin 1998:115).

Muhsine Helimoğlu Yavuz, *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri* adlı eserinde masalın yalnızca çocuklar için bir eğlence ve vakit geçirme aracı olmadığını, aynı zamanda toplumun eğitimi gibi ciddi bir konuda işleve sahip bir anlatı türü olduğunu söyler ve devamında şu değerlendirmede bulunur:

Unutulmamalıdır ki, masallar, gençlerin aklına adetleri ve ahlaki ölçüleri yerleştirmek için ve bir yetişkin olarak kurallara uyduğunda onu övgüyle ödüllendirmek, doğru yoldan saptığında onu eleştiri ve alayla cezalandırmak, kurumlara ve geleneklere hücum olduğunda veya bunlar, sorgulandığında akılcı bahaneler bulmakta, her şeyi olduğu gibi kabul etmek ve günlük hayatın güçlüklerinden kaçışı sağlamakta kullanılır (Yavuz 2002: 5).

Masallar karakterleri ve iletileriyle birlikte dil ve anlatım özellikleriyle de çocuk eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Masallarda konuşma dilinin tüm özellikleri mevcuttur. Masalda yer alan ve konuşma dilinde de sıkça kullanılan ikileme, deyim, atasözleri gibi kalıp ifadeler, yansıma sözler, alkış ve kargışlar çocuğun dinleme ve konuşma becerilerinin gelişmesine katkı sağlar (Yavuz 2002: 102).

Ferhan Oğuzkan (2013: 26) çocuk masallarında aranan nitelikleri şöyle sıralamıştır:

1. Masalı oluşturan olaylar canlı ve hareketli olmalıdır.
2. Masalın dili sade, anlatımı akıcı olmalıdır.
3. Masalda düğüm noktası ustaca işlenmiş olmalı, olaylar beklenmedik biçimde sonuçlanmalıdır.
4. Tasvirler, kahramanların davranışları ve beğenileri çocuklarda iyilik ve güzellik duygusunun gelişmesine yardımcı olmalıdır.
5. Masalda anlatılanlar zaman zaman çocukları neşelendirmeli, güldürmeli ve eğlendirmelidir.
6. Masal, konusu ve kahramanları bakımından, çocukları korkutmaktan ve üzmetten uzak olmalıdır.
7. Masalda çocukları uyuşukluğa, boş inançlara ve yazgıcılığa (kaderciliğe) yönelten telkinler bulunmamalıdır.

Türkmen sözlü edebiyatının en kadim örneklerinden biri olan masallarda, çalışkanlık, kahramanlık, vatanseverlik, adalet için mücadele etmek, gayretli ve sabırlı olmak gibi değerler sıklıkla işlenir. Bu bakımdan masalların eğitsel yönü oldukça güçlüdür. Haklı ile haksız ve iyi ile kötü arasındaki mücadelenin daima adalet, doğruluk ve çalışkanlığın zaferiyle sonuçlanması, toplum tarafından önemsenen bu değerlerin çocuğa aktarılması masal türünün önemini daha da artırmaktadır. Özellikle hayali ve hayvanlar hakkındaki Türkmen masalları çocuk dünyasına ve çocukların ilgisine daha yakın durumdadır. Hayvanlar hakkındaki masalların kısa oluşu, dilinin sadeliği ve anlatım özelliklerinin çocukların algı seviyesine uygunluğu çocukların bu eserlere ilgi göstermesinde son derece önemlidir. Hayali masallarda yer alan (hayali) kahramanlar da çocukları kendine çekerek onları etkileyebilmektedir (Hidrovo, Recepov 2015: 14).

Türkmen masalları konularına göre; hayvanlar hakkındaki masallar (hayvan masalları), durmuş (realistik) ve hayali-fantastik masallar (peri masalları) olmak üzere üçe ayrılır. Hayvanlar hakkındaki masallar, Türkmen halk edebiyatının başta rivayet ve destanlar olmak üzere birçok türüne tesir etmiştir. Özellikle Türkmen halkı arasında anlatılan Hz. Ali ile ilgili rivayetlerdeki Döldül, Köroğlu destanındaki Kırat, Leyli Mecnun anlatmalarındaki çöl hayvanları, *Hüyükçe-Hemra'*daki Bilbilgöyü ve diğer sözlü edebiyat ürünlerindeki hayvan tipleri, hayvanlar hakkındaki masallarda yer alan hayvan kahramanların birer yansımalarıdır. Ayrıca yazılı edebî türlerden *basniya* türünün gelişiminde de hayvanlar hakkındaki masalların büyük rolü olmuştur. Çağdaş Türkmen edebiyatında pek çok yazar ve şair sözlü edebî ürünlerden beslenmiş, bu edebî geleneğin unsurlarını çağdaş edebiyata ait türleri kaleme alırken kullanmıştır. Bilhassa çocuklara yönelik kaleme alınan eserlerde bu duruma daha sık rastlamaktayız. Bu noktada masal türü en ön sırada gelmektedir. Aman Kekilov *Küye ve Tilki* adlı masalını *Gurt Bilen Tilkinin Dostluğu* ve *Tozan Gapan Eyesi Gelende Görersin* adlı halk masallarından yararlanarak kaleme almıştır. Söz konusu eserde tilkinin aldatıcılığı, hilekârlığı ile kurdun ahmaklığı anlatılır. Kekilov'un *Çopan ve Patışa* adlı eseri de halk arasında iyi bilinen Kör Garga masalından esinlenerek yazılmıştır (Aşırova vd. 2010. 121-124).

Çocuğa görelilik

“Tilkinin Kâbe’ye Gidişi” adlı masal konu, kahramanlar, dil ve anlatım ile ileti başlıkları altında incelenmiştir. İncelemede çocuğa görelilik ilkesi esas tutulmuş ve masalın dört temel ögesi buna göre değerlendirilmiştir. İncelemeye geçmeden önce çocuğa görelilik ilkesi hakkında biraz bilgi vermenin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Çocuk edebiyatı her şeyden önce bir edebiyattır ve edebî eserin; insanın estetik zevkini geliştirmesi, kurgusal yapı ile yaşam zevki oluşturması, bireye ve topluma ahlak eğitimi vermesi gibi temel işlevleri çocuk edebiyatı ürünleri için de söz konusudur. Ancak Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran kendine özgü bazı iç dinamikleri bulunmaktadır. Nitekim bu edebiyatın hedef aldığı bir kitle vardır. Bu nedenle bu türde eser verecek yazar, şair ve çizerlerin çocuğun gelişim dönemlerini, ilgi, istek, tutum ve beklentilerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Dolayısıyla Çocuk edebiyatı ürünleri, çocuk duyarlılığı gözetilerek “çocuğa görelilik” ilkesiyle hazırlanmalıdır. Bu aşamada sanatçının çocuksuluk ve çocuğa görelilik kavramları arasındaki ayrımı iyi yapması gerekmektedir. Çocuksuluk, dilin acemice kullanımı, anlatımda ilkellik olarak görülmektedir. Çocuğa görelilik ise, çocuğun ilgisini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde bulundurmayı gerektirir (Sever 2019: 17). Çocuğa göre deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram ilgisine, algılama dünyasına uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır (Şirin 1998: 19).

Genel bir açıklamayla, yazınsal nitelikli kitaplarda çocuğa görelilik; kitabın hem biçimsel, içerik ve eğitsel özelliklerinin çocuğun doğası, ilgi ve gereksinmesi, dil ve anlam evreni, bakış açısıyla örtüşmesi hem de yazın olma ilkelerini yerine getirmesidir (Çer 2014: 127).

Bir başka ifadeyle çocuğa görelilik, çocuk edebiyatı ürünlerinin edebiyat eseri niteliğine sahip olması yanında çocuğa özgü durum ve şartlar barındırması anlamına gelmektedir. Hüseyin Yurttaş’ın *Çocuk ve Kitap* adlı yazısındaki tanımı da bu noktaya dikkat çekmektedir:

“Çocuğa görelilik, çocuğun düşlem gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatımı kendinde barındıran, ilgi duyabileceği konuları işleyen, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgusu ve olay örgüsü karmaşık olmayıp onun kavrayabileceği bir düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arındırılmış özellik ve niteliklerin bütünüdür.” (Yurttaş, 1997: 57).

Çocuğa görelilik, aynı zamanda Çocuk edebiyatı ürünlerinin metodik olarak incelenmesinde de esas oluşturmaktadır. Konunun uzmanları tarafından daha çok yazılı edebi ürünler, çocukların büyüme ve gelişme çağlarına olan uygunluğu ve bir edebiyat yapıtı niteliği taşıyıp taşımadığı noktasında incelenmektedir. Bu çalışmada Tilkinin Kâbe’ye Gidişi adlı masal da söz konusu metodik yaklaşımla incelemeye çalışılmıştır.

Yöntem

Araştırmamızda, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemi olan doküman analizi kullanılmıştır. Bu doğrultuda “Tilkinin Kâbe’ye Gidişi” adlı masal konu, kahramanlar, dil ve anlatım ile ileti başlıkları altında incelenmiştir. İncelemede çocuğa görelilik ilkesi esas tutulmuş ve masalın dört temel ögesi buna göre değerlendirilmiştir.

Bulgular

Doküman analizi yöntemine göre yapılan incelemede aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır:

1. Konu

Masal, tövbekâr olduğunu söyleyip Hacca gitmeye karar veren bir tilkinin, yolda karşılaştığı horoz, kuş, keklik ile yaşadığı serüveni konu edinir.

Masal, tilkinin tövbekâr oldum, Kâbe’ye gidip hacı olayım demesi ve bunun üzerine yola çıkmasıyla başlar:

“– Indi men pälimden gaytdım, Kâbâ gidip, haji bolup geleyin – diyip, Kâbâ ugran. Baryarka, önünden bir horaz çıkıdır.”

(– “Şimdi ben, tövbekâr biri oldum. Kâbe’ye gidip hacı olayım.” demiş ve ve Kâbe’ye doğru yola çıkmış.)

Tilki, yolda sırasıyla horoz, kuş ve keklikle karşılaşır. Her üç hayvan da tilkinin tövbe edip Hacca gittiğini öğrendiklerinde, tilkiye kendilerini de Kabeye götürmesini söyler.

“– Ey, horaz dost, men pälimden gaytdım, sopı boldum. Kâbâ baryarın – diyip, jogap beren.

Horaz: – Meni hem yoldaş edinermiñ?”

(Tilki ona: –“Ey horoz dost, ben tövbe ettim, sofu oldum. Kâbe’ye gidiyorum.” diye cevap vermiş.

Horoz: –“Beni de götürür müsün?” diye sormuş.)

Gelişen olay dizisinde tilki, yolculuk esnasında geceyi babasına ait bir yerde konaklayarak geçirmeyi teklif eder. Sabah olunca horoz öter. Tilki, vakitsiz öttüğünü bahane ederek horozu yer. Kuş ve keklikle beraber yola devam ederler. Karşılarından bir atlı gelmekteyken kuş ürker ve havalanır, buun üzerine atlı atından yere düşer. Tilki bu sefer de bunu bahane ederek kuşu yer.

“Tilki:– Sen nâme üçin bimahal gıgırdıñ? – diyip, horazı iyipdir. Dañ atansoñ tilki, bağırtlak, kâkilik üçüsi yola düşüp ugranlar. Baryarkalar, önlerinden bir atlı çıkan. Bağırtlak gorkusına güsürdâp uçupdır velin, at ürküpdür. Ondan soñ tilki: – Sen nâme üçin yolağcınıñ atını ürküzdiñ? — diyip, bağırtlağı hem iyen.”

(Tilki: –“Sen niçin zamansız öttün?” deyip horozu yemiş. Tan attıktan sonra tilki, bağırtlak ve keklik üçü birlikte yola çıkmışlar. Giderlerken önlerine bir etli çıkmış. Bağırtlak korkup gitmiş. Tabii at da ürkümüş. Ondan sonra tilki: –“Sen niçin yolcunun atını ürküttün?” deyip bağırtlağı da yemiş.)

Tilki ile keklik başbaşa kalır ve yola devam ederler. Tilki, kekliğe sen çok hızlı yürüyorsun der. Sıranın kendisine geldiğini anlayan keklik, akıllı davranarak tilkinin oyununu bozar ve ona, kimin hızlı yürüdüğünü anlamak için bir şahit bulalım teklifinde bulunur:

“Birnâçe vağt yörânlerinden soñ, tilki: – Ey, kâkilik, sen gatı yöreyärsiñ – diyen.

Kâkilik: – Kimiñ gatı yöreyänini biler yalı bir şayat getireyin – diyip jogap beren.

Tilki: – Bolyar – diyip, onuñ bilen razılaşan.”

(Bir müddet yürüdükten sonra tilki: –Ey tilki, sen hızlı yürüyorsun, demiş.

Keklik de: –Kimin hızlı yürüdüğünü bilecek bir şahit getireceğim, diye cevap vermiş.

Tilki: –Olur, demiş ve anlaşmışlar.)

Keklik, bu şekilde tilki ile anlaştıktan sonra bir köyün yakınlarına kadar gider ve peşine de iki tane tazı takip gelir. Tilki, tazıları görünce hızla kaçır. Keklik bu esnada tilkiye, kimin daha hızlı yürüdüğünü gördün mü diyerek ona ders verir.

“Soñ kâkilik: – Ey, tilki dost, kim gatı yöreyär eken? – diyip soran.

Tilki: – Seniñki dogrı – diyip, kâkiligi iyip bilmän giden.”

(Sonra keklik: “Ey tilki dost, kim hızlı yürüyormuş?” diye sormuş.

Tilki: “Senin söylediğin doğru.” deyip kekliği yiyemeden çekip gitmiş.)

Masal, okurun merak duygusunu hareketlendirecek çatışmalarla okura sunulur. Tilki, sırasıyla horoz, kuş ve keklik ile çatışma yaşar. Masalda işlenen olay çocukların heyecanlanmasına, düşünmesine ve hayal kurmasına imkân sağlayacak özellikler taşımaktadır. Huylunun huyundan vazgeçmeyeceği, bu nedenle insanın karşısındakine karşı her zaman dikkatli olması gerektiği edebî bir kurguyla okura duyumsatılır.

Sonuç olarak okurda doğaya ve yaşama karşı bir duyarlılık oluşturan masalın konusu, çocukların anlama ve anlamlandırma düzeyi bakımından çocuğa göre özellikler göstermektedir.

2. Kahramanlar

Masalın kahramanları; tilki, horoz, kuş ve kekliktir. Yan kişiler atlı ve tazılardır. Karakterler konuşmaları, davranış ve eylemleri ile geliştirilmişlerdir. Masalda tilki ve keklik daha fazla ön plana çıkarılan, yazar tarafından geliştirilmiş karakterlerdir. Horoz ve kuş olaylar karşısında pasiftir.

Edebî eserlerde karakterleri geliştirmede başvurulan yollardan biri de kahramanları konuşturmadır. Tilki, önce horozla ve ardından kuşla diyaloga girer. Bu diyaloglardan tilkinin tövbekâr biri olmadığı, yine hilekârlık yaptığı anlaşılır. Keklik de tilkiyle girdiği diyalog ile yazar tarafından geliştirilerek okura aklını kullanan bir karakter olarak tanıtılır. Dolayısıyla masalın iki kahramanı da konuşmaları ve eylemleri ile geliştirilmiştir.

Tilki, her zamanki gibi hilekâr bir karakter olarak masalda yer almaktadır. Masalın başında, yaptığı kötülüklerden pişmanmış gibi görünen tilki, böyle olmadığını horoz ve kuşu yiyerek gösterir.

Kahramanları hayvanlardan oluşan masallar çocukların ilgi ve dikkatlerini her zaman cezbeder. Masalın kahramanı tilki üzerinden, toplumsal gerçeklikler okura sezdirilir. Gerçek yaşamda da tilki gibi insanları kendi menfaati için kandıran, onlara kötülük eden kişiler bulunmaktadır. Bu tür kişilere karşı her zaman uyanık olmak gerekir. Keklik ile de aklın önemi okura sezdirilir. Zor ve sıkıntılı durumlardan aklımızı kullanarak kurtulabiliriz. Tüm bu özellikleri ile masalın kahramanları çocuğa görelilik bakımından olumlu özellikler göstermektedir.

3. Dil ve Anlatım

Masalın dil ve anlatımı, çocukların anlama ve anlamlandırma seviyelerine uygunluk gösterir. Masalda akıcı, hareketli bir dil kullanılmıştır. Çoğunlukla diyaloglu anlatımın kullanıldığı masalda cümleler kısa ve durudur:

“Tilki: – Köp yağşı bolyar, äkiderin – diyip, ikisi bile ugranlar. Baryarkalar, önlerinden bir bağırtlak çıkan. Ol: – Yeri, dostlar, nirä baryarsınız? – diyip soran.

Tilki: – Kâbä baryarıs.

Bağırtlak: – Meni hem ekidermisiñiz?

Tilki: – Asıl seni hem äkideris – diyip aydan.

Soñ üçüsi tirkeşip ugranlar. Baryarkalar, önlerinden bir kâkilik çıkan.

Ol: – Yeri, dostlar, nirä baryarsınız? – diyip soran.

Tilki: – Kâbä baryarıs – diyip jogap beren.

– Meni hem yoldaş edinermisiñiz?”

(Tilki: –“Çok iyi olur, götürürüm.” demiş ve ikisi birlikte yürümeye başlamışlar. Giderken önlerine bir “Bağırtlak” kuşu çıkmış. Kuş: – “Hey arkadaşlar, nereye gidiyorsunuz? diye sormuş.

Tilki: –“Kâbe’ye gidiyoruz.”

Bağırtlak: –“Beni de götürür müsünüz?”

Tilki: –“Tabi, seni de götürürüz.” demiş.

Sonra peş peşe dizilip üçü birlikte yürümeye başlamışlar. Giderlerken önlerine bir keklik çıkmış.

Keklik: –“Hey dostlar, nereye gidiyorsunuz?” diye sormuş.

Tilki: –“Kâbe’ye gidiyoruz.” diye cevap vermiş.

– “Beni de aranıza alır mısınız?”)

Masalda aşağıdaki deyimler kullanılarak anlatıma etkileyicilik ve zenginlik kazandırılmıştır: pâliñden gaytmak: Günah işlemeyi bırakmak, bir daha günah işlemek üzere tövbe etmek.

“– Ey, horaz dost, men pâlimden gaytdım, sopı boldum.”

dañ atmak: Tan yeri ağarmak, şafak sökmek.

“Dañ atıp baryarka, õñ õvrenen endigi bilen horaz gıgıran.”

yola düşmek: Yola düşmek, yola çıkmak, yol almaya başlamak.

“Dañ atansoñ tilki, bağırtlak, kâkılık üçüsi yola düşüp uğranlar.”

Masalın dil ve anlatımında soru cümlelerinin önemli bir işlevi bulunmaktadır. Tilkiyle karşılaşan hayvanların ona nereye gittiğini sormaları, masalın olaylar dizisinin gelişmesinde başat rol oynar. Ancak ilerleyen bölümlerde tilkinin horoz ve kuşa cevabı olmayan ya da cevabının hiç önemi olmayan sorular sorması okurun dikkatini olaya çekmeyi başarır. Tilki, önce horoza, ardından da kuşa benzer sorular sorar:

“Tilki: – Sen nâme için bimahal gıgırdıñ? – diyip, horazı iyipdir.” ... “Ondan soñ tilki: – Sen nâme için yolağcınıñ atını ùrküzdiñ? — diyip, bağırtlağı hem iyen.”

(Tilki: – “Sen niçin zamansız öttün?” deyip horozu yemiş... Ondan sonra tilki: “Sen niçin yolcunun atını ùrküttün?” deyip bağırtlağı da yemiş.)

Masalın sonunda benzer bir soru cümlesini keklik, tilkiye sorar. Bu soru cümlesi, adeta tilkiye ders verme niteliğı taşır. Çünkü tilki, kekliğı, çok hızlı yürüdüğü bahanesiyle yemeyi planlamıştır. Bu planı aklını kullanarak bozan kekliğin bu sorusu, cevap almak için sorulmamıştır.

“Soñ kâkılık: – Ey, tilki dost, kim gatı yöreyâr eken? – diyip soran.”

(Sonra keklik: “Ey tilki dost, kim hızlı yürüyormuş?” diye sormuş.)

Dolayısıyla masalda soru cümleleri anlatıma zenginlik ve hareket kazandırarak okurun ilgisini masala çekmede önemli bir işleve sahip olmuştur.

Sonuç olarak Tilkinin Kâbe’ye Gidiş adlı masal, Türkmencenin anlatım gücü ve inceliklerini gösteren, çocukların dilsel gelişimlerine uygun özellikler taşımaktadır.

4. İleti

*Tilkinin Kâbe’ye Gidiş’*nde yazınsal bir kurgu aracılığıyla okura sunulan iletiler şöyledir:

Huylu huyundan vazgeçmez.

Bu ileti, tilkinin tövbekârmuş gibi davranarak horoz ve kuşu yemesi üzerinden verilir. Gerçek yaşamda yalan söyleyen, hilekârlık yaparak insanları kandıran kişilere karşı uyanık ve dikkatli olunması çocuk okura sezdirilir.

Zor durumlardan ve çeşitli problemlerden akıl, sağduyu ve dikkat sayesinde kurtulmak mümkündür.

Bu ileti, kekliğin iki arkadaşının başına gelenlerden ders çıkarıp tilkinin oyunu bozması ve karşılaştığı zor durumdan aklını kullanarak kurtulması ile okura sezdirilir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmada Türkmencenin sahasına ait *Tilkinin Kâbe’ye Gidiş* adlı Türkmen masalı doküman analizi yöntemiyle çocuğa görelilik ilkesi bağlamında incelenmiştir. Masalın özeti şöyledir: Günahlarını terk edip artık tövbekâr olduğunu söyleyen tilki, hacca gitmek üzere yola çıkar. Yolda, sırasıyla horoz, bağırtlak kuşu ve keklik ona yol arkadaşı olur. Ancak tilkinin niyeti hacca gitmek değil, bu hayvanları yemektir. Çeşitli bahanelerle önce horozu, ardından

bağırtlak kuşunu yiyen tilki, kekliği de yemek için bahaneler üretmeye başlar. Fakat keklik diğer iki yol arkadaşının başına gelenlerden ders çıkarır ve aklını kullanarak tilkiye yem olmaz.

Masalın kişi kadrosu; tilki, horoz, bağırtlak kuşu, keklik, atlı bir kişi ve tazi köpekleridir. Tilki ile keklik konuşma ve davranışlarıyla anlatıcı tarafından geliştirilmiş açık karakterlerdir. Konusu itibarıyla masal, çocukların ilgi duyduğu, merak unsurunun üst seviyede olduğu bir anlatıdır. Dil ve anlatım özellikleri bakımından kısa cümlelerin daha çok kullanılması, çocukların metni anlaması ve anlamlandırmasını kolaylaştırmaktadır. Soru cümleleri ve diyaloglar ile anlatım zenginleştirilmiştir.

Masalın iki önemli iletisi bulunmaktadır. Bunlardan birincisini bir atasözü ile ifade edebiliriz: "Huyulu huyundan vazgeçmez". Bu ileti tilkinin davranışları üzerinden okura sezdirilir. Tilki genel olarak hilekâr ve aldatıcı bir tip olarak bilinmektedir. Burada da öyledir. Ancak masalın başında tövbe ettiğini söyleyerek herkesi kandırır. Dolayısıyla tilki gibi biri huyundan vazgeçmeyecektir. Bu nedenle gerçek hayatta da bu tür insanlara karşı her zaman temkinli davranmakta yarar vardır.

İkinci ileti ise Zor durumlardan ve çeşitli problemlerden akıl, sağduyu ve dikkat sayesinde kurtulmanın mümkün olduğudur. Bu ileti de keklik üzerinden verilmiştir. Gerçek yaşamda insan birçok zorluk ve sıkıntılarla karşılaşabilir. Hayatta her zaman güzel ve iyi şeyler olmaz. Bu gerçeklik karşısında bireyler sabırlı ve sebatlı olmalı, aklını kullanarak, dikkatini toplayarak karşılaştığı problemlerden kurtulmanın çarelerini aramalıdır. Kekliğin aklını kullanarak köpeklerini peşine takıp tilkiyi kaçırmak zorunda bırakması, küçük okur için önemli bir mesaj içermektedir.

Kaynakça

- Çer, E. (2014). Edebiyatta Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik İlkelerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aşırova, D., Recebov, D., Kıyasova, G., Agayev, A., Ağışova, M. (2010). Çağalar Edebiyatı ve Labızlı Okuv (Mugallımçılık mekdepleri için sınav okuv kita-bı). Aşgabat: İlim Neşiriyatı
- Oğuzkan, F. (2013). Çocuk Edebiyatı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2019). Çocuk ve Edebiyat, İzmir: TUDEM.
- Seyidov, N. (2005). Türkmen Halk Matalları. Aşgabat: Türkmenistanın milli medeniyet «Miras» merkezi.
- Şirin, M. R. (1998). 99 Soruda Çocuk Edebiyatı, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları,
- Tezel, N. (1987). Türk Masalları, Çocuk Edebiyatı Yıllığı, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Türkmen Halk Ertekileri (2008). Aşgabat: İlim.
- Yavuz, M. H. (2002), Masallar ve Eğitimsel İşlevleri, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Yurttaş, H. (1997). Çocuk ve Kitap. ADEÇKS, s.56-64.

Extended Abstract

Oral literature products are at the forefront of the main sources in the formation of children's literature. In this respect, tales, nursery rhymes, riddles, lullabies and proverbs, which have a very important function in the education and development of the child, are considered among the main sources of Turkmen children's literature. It is very important for children to get acquainted with qualified literary works from an early age in the development of their conceptual world. When we consider today's educational opportunities and the periods when there is no mass media, we see how important the oral literature products play in the education of children and the enrichment of their world of thought. Among these products, the fairy tale genre has a special importance. Tales have always had an important place in children's education with their characters and messages, as well as language and expression features.

Children's literature has some unique internal dynamics that distinguish it from adult literature. As a matter of fact, this literature has a target audience. For this reason, artists who will produce works in this genre should consider the developmental stages of the child, their interests, wishes, attitudes and expectations. Therefore, children's literature products should be prepared with the principle of "appropriateness for the child", taking into account the sensitivity of children. At this stage, the artist needs to make a good distinction between the concepts of childishness and childlikeness. Childishness, clumsy use of language is seen as primitiveness in expression. Relativity to the child, on the other hand, requires considering the child's interests, needs, and language universe. When we say "according to the child", it should be understood that the literature to be made for children is sensitive to the child's growth and development ages, psychology, interest in words and concepts, and the world of perception. With a general explanation, in literary books, children's aptitude; The book's formal, content and educational features overlap with the child's nature, interests and needs, language and meaning universe, point of view, and fulfill the principles of being literary.

In other words, suitable for the child means that children's literature products have the quality of literary works as well as the conditions and conditions specific to the child. Hüseyin Yurttaş's definition in his article entitled "Children and Books" draws attention to this point:

Relative to the child, it is a feature that appeals to the imagination of the child, contains the language and expression that he can read and understand with ease and taste, deals with the subjects that he may be interested in, feeds him in terms of emotion and thought, whose plot and plot are at a level that he can comprehend, without distracting details. and the set of attributes.

Relativity to the child is also the basis for the methodical examination of children's literature products. Written literary products are mostly examined by the experts of the subject in terms of their suitability for the age of growth and development of children and whether they are a literary work. In this study, it has been tried to examine the tale named Fox's Go to the Kaaba with the methodical approach in question.

In the study, the Turkmen tale called "The Fox's Going to the Kaaba", which belongs to the Turkmenistan field, has been examined in the context of the principle of relativity to the child. The summary of the tale is as follows: The fox, who abandoned his sins and said that he is now penitent, sets out to go on pilgrimage. On the way, the rooster, the gutter and the partridge become his companions, respectively. However, the intention of the fox is not to go on pilgrimage, but to eat these animals. The fox, which eats the rooster and then the gutter bird for various reasons, starts to make excuses to eat the partridge as well. But the partridge learns from what happened to the other two companions and does not use his mind to become a prey to the fox.

The cast of the tale; fox, rooster, gutter, partridge, horseman and hound dogs. The fox and partridge are open characters developed by the narrator with their speech and behavior. In terms of its subject, a fairy tale is a narrative that children are interested in and the element of curiosity is at a high level. In terms of language and expression characteristics, the use of short sentences makes it easier for children to understand and make sense of the text. Narration is enriched with questions and dialogues.

The tale has two important messages. We can express the first of these with a proverb: "He does not give up his good temper". This message is implied to the reader through the behavior of the fox. The fox is generally known as a deceitful and deceitful type. So it is here. However, he deceives everyone by saying that he repented at the beginning of the tale. Therefore, a person like a fox will not give up his habit. For this reason, it is always useful to be cautious towards such people in real life.

The second message is that it is possible to get rid of difficult situations and various problems with the help of reason, common sense and attention. This message was also given via partridge. In real life, a person may face many difficulties and troubles. Good things don't always happen in life. In the face of this reality, individuals should be patient and persistent, and seek solutions to get rid of the problems they encounter by using their minds

and focusing their attention. The partridge using its mind to follow its dogs and force the fox to flee contains an important message for the little reader.

The fairy tale called "The Fox's Journey to the Kaaba"; subject, heroes, language, expression and message elements are in accordance with the principle of appropriateness to the child.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %50,

İkinci Yazar %50.

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etiği Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Ek: Masalın Türkmençe metni ve Türkiye Türkçesi aktarması.

Tilkiniñ Kâbâ Gidişi	Tilkinin Kâbe'ye Gidişi
Bir bar eken, bir yok eken, bir tilki bar eken. Bir gün yañkı tilki elini-yüzünü yuvup:	Bir varmuş, bir yokmuş. Bir tilki varmuş. Bir gün, bu tilki, elini yüzünü yıkayıp:
– Indi men pälimden gaytdım, Kâbâ gidip, hacı bolup geleyin – diyip, Kâbâ ugran. Baryarka, öñünden bir horaz çıkıpdır.	– "Şimdi ben, tövbekâr biri oldum. Kâbe'ye gidip hacı olayım." demiş ve Kâbe'ye doğru yola çıkmış. Yolda tilkinin önüne bir horoz çıkmış. Horoz:
Ol:	– "Hey tilki dost, nereye gidiyorsun?" diye dormuş.
– Yeri, tilki dost, nirä baryarsıñ? – diyip soran.	Tilki ona:
Tilki oña:	– "Ey horoz, ben tövbe ettim, sofu oldum. Kâbe'ye gidiyorum." diye cevap vermiş.
– Ey, horaz dost, men pälimden gaytdım, sopı boldum. Kâbâ baryarın – diyip, cogap beren.	Horoz:
Horaz:	– "Beni de götürür müsün?" diye sormuş.
– Meni hem yoldaş edinermiñ?	Tilki:
Tilki:396	– "Çok iyi olur, götürürüm." demiş ve ikisi birlikte yürümeye başlamışlar. Giderken önlerine bir "Bağırtlak" kuşu çıkmış. Kuş:
– Köp yağşı bolyar, äkiderin – diyip, ikisi bile ugranlar. Baryarkalar, öñlerinden bir bağırtlak çıkan. Ol:	– "Hey arkadaşlar, nereye gidiyorsunuz?" diye sormuş.
– Yeri, dostlar, nirä baryarsıñız? – diyip soran.	Tilki:
Tilki:	– "Kâbe'ye gidiyoruz."
– Kâbâ baryarıs.	Bağırtlak:
Bağırtlak:	– "Beni de götürür müsünüz?"

<p>– Meni hem ekidermisiñiz?</p> <p>Tilki:</p> <p>– Asıl seni hem äkideris – diyip aydan. Soñ üçüsi tirkeşip ugranlar. Baryarkalar, önlerinden bir kâkilik çıkan.</p> <p>Ol:</p> <p>– Yeri, dostlar, nirä baryarsıñız? – diyip soran.</p> <p>Tilki:</p> <p>– Kâbä baryarı – diyip jogap beren.</p> <p>– Meni hem yoldaş edinermisiñiz?</p> <p>Tilki:</p> <p>– Köp yağşı, yoldaş edineris – diyip jogap beren. Şeydip, bular dört bolup ugranlar. Hova sovuk eken. Tilki:</p> <p>– Şu yerde meniñ babamıñ salan jayı bar. Geliñ, şonda yatıbereliñ – diyen. Ondan soñ, bular bir sürene girip yatanlar. Dañ atıp baryarka, ön övrenen endigi bilen horaz gı-gıran. Tilki:</p> <p>– Sen näme üçin bimahal gıgırdıñ? – diyip, horazı iyipdir. Dañ atansoñ tilki, bağırt-lak, kâkilik üçüsi yola düşüp ugranlar. Baryarkalar, önlerinden bir atlı çıkan. Bağırtlak gorkusına güsürdäp uçupdır velin, at ürküpdür. Ondan soñ tilki:</p> <p>– Sen näme üçin yolagçıñıñ atını ürküzdiñ? – diyip, bağırtlağı hem iyen. Şeylelikde, tilki bilen kâkilik ikisi galıp, yollarına ugranlar. Birnäçe vagt yöränlerinden soñ, tilki:</p> <p>– Ey, kâkilik, sen gatı yöreyärsiñ – diyen.</p> <p>Kâkilik:</p> <p>– Kimiñ gatı yöreyänini biler yalı bir şayat getireyin – diyip jogap beren.</p> <p>Tilki:</p> <p>– Bolyar – diyip, onuñ bilen razılaşan.</p> <p>Kâkilik bir obanıñ gırasından barıp, iki sanı tazı gören. Olarıñ yanına golay baranda, tazılar oña topulyarlar. Kâkilik kâ onda, kâ munda gonup, tilkinin yanına golay baranda, tazılar tilkini görüp, kovmağa başlanlar. Tilki zordan kaçıp gutulan. Soñ kâkilik:</p> <p>– Ey, tilki dost, kim gatı yöreyär eken? – diyip soran.</p> <p>Tilki:</p>	<p>Tilki:</p> <p>– “Asıl seni götürürüz.” demiş.</p> <p>Sonra peş peşe dizilip üçü birlikte yürümeye başlamışlar. Giderlerken önlerine bir keklik çıkmış.</p> <p>Keklik:</p> <p>– “Hey dostlar, nereye gidiyorsunuz?” diye sormuş.</p> <p>Tilki:</p> <p>– “Kâbe’ye gidiyoruz.” diye cevap vermiş.</p> <p>– “Beni de aranıza alır mısınız?”</p> <p>Tilki:</p> <p>– “Çok iyi olur, alırız tabii.” diye cevap vermiş.</p> <p>Böylece bunlar dört kişi olup yürümeye başlamışlar. Hava soğukmuş.</p> <p>Tilki:</p> <p>– “Babamın şurada bir yeri var. Gelin orada yatalım.” demiş. Bunun üzerine gidip oradaki bir ine girmişler. Sabahın olduğunu gören horoz kalkıp ötmüş.</p> <p>Tilki:</p> <p>– “Sen niçin zamansız öttün?” deyip horozu yemiş.</p> <p>Tan attıktan sonra tilki, bağırtlak ve keklik üçü birlikte yola çıkmışlar. Giderlerken önlerine bir atlı çıkmış. Bağırtlak korkusundan kanat çırpıp uçmuş. Tabii at da ürk-müş. Ondan sonra tilki:</p> <p>– “Sen niçin yolcunun atını ürküttün?” deyip bağırtlağı da yemiş.</p> <p>Böylece, tilkiyle keklik iki kişi olarak yollarına devam etmişler. Uzun süre yürüdük-ten sonra tilki:</p> <p>– “Ey keklik, sen hızlı yürüyorsun.” demiş.</p> <p>Keklik de:</p> <p>– “Kimin hızlı yürüdüğünü bilecek bir şahit getireceğim.” diye cevap vermiş.</p> <p>Tilki:</p> <p>– “Olur.” demiş ve anlaşmışlar.</p> <p>Keklik bir köye varmış. Köyün kenarında iki tane tazı görmüş. Onların yanına yak-laşınca tazılar buna hücum etmiş. Keklik kâh oraya, kâh buraya kona kona tilkinin yanına gelmiş. Tazılar, tilkiyi görünce hemen onu kovalamaya</p>
--	--

<p>– Seniñki dogrı – diyip, kākılığı iyip bilmān giden.</p>	<p>başlamıřlar. Tilki, gūçlūkle kaçıp kurtulmuř. Sonra keklik: – “Ey tilki dost, kim hızlı yūriyormuř?” diye sormuř. Tilki: – “Senin sūylediđin dođru.” deyip kekliđi yiyemeden çekip gitmiř.</p>
---	---